

Jasmin HODŽIĆ (Mostar)

Fakultet humanističkih nauka u Mostaru

lingvostop@yahoo.com

JEZIK POETSKOG TEKSTA IZMEĐU DOSLOVNOG I FIGURATIVNOG: TRAGOM VARIJANTI LIRSKE NARODNE PJESME „ALI-PAŠA NA HERCEGOVINI“

Ovaj rad sadrži kontrastivnu analizu među datim varijantama lirske narodne pjesme *Ali-paša na Hercegovini*, s posebnim osvrtom na najnoviju varijantu koju ovom prilikom donosimo u javnost. Posebna analiza usmjerena je na lingvistički aspekt izgradnje poetskog teksta, odnosno, stilistički aspekt figurativnog jezika na primjeru ironije i metafore.

Ključne riječi: *Ali-paša na Hercegovini*, varijante, narodna književnost, figurativni jezik, metafora, ironija

Uvod

Pjesma *Ali-paša na Hercegovini* je lirska narodna pjesma čije dosad zapisane varijante egzistiraju u jednom tematskom saglasju s istim ili različitim motivima koji se pojavljuju u nekoj od varijanata. Pomenute motive koje sadržavaju varijantne pjesme o *Ali-paši* i lijepoj *Mari* zapravo nalazimo i u drugim pjesmama o djevojci *Mari (Fati)*, što tumačimo kao interferenciju formula iz narodne poezije. Takve formule nalaze se i u dosad neobjavljenoj varijanti te pjesme, koju ovom prilikom donosimo u javnost.

Ljubavnu narodnu pjesmu, sevdalinku o *Ali-paši* i lijepoj *Mari*, potvrđenu u *Antologiji usmene lirike* (Maglajlić, 2005); svojevremeno je književnik Hamid Dizdar prvi donio u javnost (Dizdar, 1944), a njeni stihovi glase:

(1) ALI-PAŠA NA HERCEGOVINI

*Ali-paša na Hercegovini,
lijepa Mara na Bišću bijaše.
Koliko su na daleko bili,
jedno drugom jade zadavali!
Knjigu piše paša, Ali-paša:*

“Lijepa Maro, bi li pošla za me?”

S Bišća Mara paši odgovara:

*“Da me prosiš, ne bih pošla za te,
da s' oženiš, bih se otrovala!”*

(Dizdar, 1944)

To je pjev ispunjen dertom i dertli sevdahom. Pjev neostvarene ljubavi u kojem su, baš kao i kod mnogih sličnih sevdalinki s lokalnim obilježjima, u prepoznatljivom ambijentu bosanskih mahala ili živopisnih kasaba i gradova, opjevana ašiklijska nadmetanja sevdahom okrunjenih dilbera i njihovih nadaleko poznatih čarnih ljepotica. Zapisane su do sad tri poznate varijante toga pjeva, Dizdar (1944), Isaković (1972), i Ćišić (1991). Sinonim za prototipnu varijantu je ona Dizdareva, varijanta koju donosi Isaković razlikuje se tek neznatno, s nekoliko novih motiva, dok se Ćišićeva varijanta naslanja na Isakovićevu, a posebna je po tome što donosi najviše novih motiva u odnosu na prethodne dvije. Isaković donosi i varijantu koja govori o Ali-paši i lijepoj Fati, što navodi na zaključak da su Mara i Fata opća mjesta u našoj narodnoj lirskoj poeziji.

Sevdalinka i dramski diskurs

Razmatranje te pjesme u duhu njene poetike moglo bi da bude slično poduhvatu koji se bliži interpretaciji jednog dramskog koncepta. Nizanje dramskih situacija očituje se već od prisutnosti ekspozicije u kojoj se ogleda slika ambijenta gdje se radnja drame odvija s prizorom koji govori o njenim glavnim akterima i njihovom međusobnom odnosu. Početnim razvojem događaja, akcijom jednog od ličnosti izaziva se reakcija i dolazi do zapleta. Dramski sukob očituje se u prikazu suprotstavljenih težnji. Dolazi do napetosti između likova u sudaru suprotstavljenih nastojanja, naravno, prikazanog u dijaloškoj formi. Dijalog u konačnici rađa paradoks. Tragična slika kao prikaz nemogućnosti da se ponudi bezbolan ishod, rješenje nudi u podvojenosti, bezizlazu, i ropstvu između želje i mogućnosti. Tako je najveći splet zapravo upravo u raspletu.

Bilo da okolina proizvede žrtvu, bilo da se žrtva ogleda u tragičnoj sudbini patnika zarobljenog u vlastitim nadama i snovima, poznato je da tragičan ishod u našoj usmenoj književnosti najviše nalazimo u baladi.

„Po svom poetskom karakteru sevdalinke imaju u sebi ponešto od bitnosti balade, njenu zamračenu tragiku bolnog osjećanja koje je ostavio neki povod ili događaj.“ (Rizvić, 1994)

Epitafna zvonka forma - *Da me prosiš ne bih pošla za te, da se oženiš bih se otrovala*, odzvanja u porobljenoj duši i dvosjekli je mač u utrobi ašika a

kruna joj je njezin paradoks. Ipak, tom paradoksalnom krilaticom intenzivira se izazov koji biva nametnut i negacijom i istovremenim potvrdnim osjećajem ljubavi u srcu voljene. Na sceni je kidanje ašikova srca vezanog dvama konjima na repove, rastrgnutog između želje i mogućnosti ali potaknutog saznanjem o ljubavi, negodovanoj, ali ipak postojanoj. Time je paradoks veći, ukoliko su tvrdnje istinite.

A znamo da „...u osnovi ove sevdalinke je, dakle, motiv zabranjene ljubavi, koji je u nekim narodnim baladama natjerao njihove junakinje na očajnički skok u smrt.“ (Maglajlić 1991)

Mada se tragičan kraj često poistovjećuje sa motivom smrti, znano je da smrt ne mora da bude i najveća tragedija. No, u boli će neki naći spas. Tragedija za junaka (i okolinu) svakako može da bude *vakat-sahat za tamnicu*, ili *svilen gajtan iz Stambola*. Međutim, nekada se začuje i djevojačka kletva, - *Tamnica mu moja njedra bila, sindžir-halke moje b'jele ruke*, pa tragedija postaje romansa.

Ali-paša na Hercegovini u krugu varijanti

Ta nadaleko poznata sevdalinka koja govori o ljubavi i igri između Ali-paše i ljepotice Mare, ispjevana je, rekli smo, u nekoliko poznatih varijanata koje stoje u tematskom saglasju. I danas se u našim mahalama čuje to lijepo kazivanje. Postoji međutim varijanta koja dosad nije bila zabilježena, a donosi nekoliko ključnih različitosti u odnosu na poznate varijante zapisa te pjesme. U Stocu sam čuo to kazivanje od rahmetli Hibe Krgo iz Basilija (Stolac). Pošto sam napravio i njen audio zapis, donosim tu pjesmu onako kako je kazana:

(2) ALI-PAŠA U HERCEGOVINI

*Ali-paša u Hèrcegovini,
lijépa Mára na Bišću stäjāše.
„Ali-paša, kòliko te fālē,
da me pròsīš, nè bih pòšla zá te,
da se óženīš, bì 'se otròvala;
otròvala mèdom i šèčerom.“
- „Ĭ jā bih se jădan ôbjesio;
ò zlu dŕvu, ò tvôm bijêlom gŕlu.“*

Po kazivanju Hibe Krgo, iz Stoca.

Tragična slika s kraja prve varijante ovdje biva zamijenjena kodiranim iskazom manje tragičnog poretka. Posljedni motiv, slika koja dolazi na ishodu jeste obgrljeno žensko bijelo grlo. Šta je novo u toj verziji naše sevdalinke?

Peripetija. Pravo dramski. Rezultanta prethodno ispjevanih stihova vodi u smjeru igre i ironije. Nema krajnjeg paradoksa, nema krupnog bezizlaza, ali ima igre. Prividni paradoks biva ironiziran metaforično sklopljenim iskazom u vidu dopune, pri čemu se postiže efektan umjetnički dojam. Sličan postupak prevrata nalazimo u već pomenutom primjeru specifične djevojačke kletve:

Kun' ga majko i ja ću ga kleti / Tamnica mu moja njedra bila.

Kletva se pretvara u molitvu, tragedija u romansu. Ili suprotno, kao u stihu:

Nas će car ovdje oženiti / Crnom zemljom i zelenom travom.

Nadopunom iskaza o ženidbi, ženidba postaje sinonim za smrt.

Veselje se pretvara u tugu. Stilski postupak ironizirane kletve sadrži se u pjesmi *Majka Fatu kroz tri gore viče* (Isaković 1972, Maglajlić 1997). Tragom te pjesme i imanentne joj ironije, nalazimo da postoje i druge njene varijante. Zanimljivo je pratiti interferenciju varijanti kroz prožimanje tema, motiva i stilskih postupaka izgradnje poetskog teksta. Po konceptu ironije u poetskom iskazu povezujemo tu pjesmu (i njene varijante) s kazivanjem o Ali-paši i lijepoj Mari. Ne bi bilo manje bitno razotkrivanje pomenutih sličnosti da sve te pjesme nisu povezane i po drugoj osnovi. Pjev o Ali-paši i Mari egzistira paralelno s njemu varijantnim kazivanjem o Ali-paši i Fati. S druge strane, poznati postupak ironizirane kletve pronađen u pjesmi o djevojci Fati (*Majka Fatu kroz tri gore viče*) istodobno nalazimo u varijantnim pjevanjima o Marinoj, a ne Fatinoj kletvi. Mogući zaključak upućuje na *opća mjesta* poznata u narodnom pjevanju. Usredotočimo li se na činjenicu da je način obrade teme važniji od same teme, nalazimo sasvim iste postupke izgradnje književnog teksta u svim tim pjesmama zajedno, uz sretnu okolnost da se zapravo radi i o istim motivima. Doslovno su često cijeli iskazi-formule iz jedne pjesme, prepoznati u onoj drugoj, i obratno. Pogledajmo sada još dvije verzije pjeva o Ali-paši iz Hercegovine. Isakovićevu (Rizvićevu), pa Čišićevu:

(3) *Ali-paša na Hercegovini*

*Ali-paša na Hercegovini
lijepa Mara u Bišću kamenu.
Koliko su na daleko bili,
jedno drugom jade zadavali.
Knjigu piše paša Ali-paša:
Lijepa Maro, bi li pošla za me?
S Bišća njemu Mara poručuje:
Ali-pašo, koliko te kažu
Da me prosiš - ne bih pošla za te.*

*da umreš, bih se otrovala!
Da s' oženiš, bih se objesila,
o javoru prema tvome dvoru!*

(Isaković, 1972; Rizvić, 1969)

Sličnu varijantu bilježi Husaga Ćišić:

(4) *Ali-paša na Hercegovini*

*Ali-paša na Hercegovini,
A djevojka u Bihoru gradu.
Koliko su nadaleko bili;
Jedno drugom jade zadavaše.
Knjigu piše Bihorka djevojka,
Pa je šalje paši Ali-paši.
Ali-pašo, koliko te hvale,
Da me prosiš, ne bi pošla za te!
Da mi umreš, bi se umorila,
Da s' oženiš, bi se otrovala!
Ili bi se mlada objesila,
O javoru, prema tvome dvoru.
O zlo drvo, o tvom b'jelom vratu,
U tvom dvoru na kriocu tvome.*

(Ćišić, 1991)

Kao i u našem varijantnom zapisu (2), varijante (3) i (4) također sadrži iskaz o hvali i pohvali, pridodat poznatom liku Ali-paše. Isto se tako u obje te varijante nalaze motivi trovanja i vješanja, kao i u našoj varijanti. Većina toga nema u onom prvom, osnovnom pjevu. Zatim, za razliku od ostalih, ovdje se, u Ćišićevoj varijaciji na temu, desilo to da djevojka piše knjigu, odnosno, ona je pokretač akcije. Isto tako, i u motivu vješanja, gdje ustvari dolazi do zamjene subjekata u odnosu na druge motive vješanja koji su na isti način iskazani u pjevanjima na istu temu. Pažljiv čitalac će primijetiti da je varijanta iz *Biserja* (Isaković, 1972) najbliža onoj klasičnoj, i po sadržaju i po formi. Pregledom svih ponuđenih varijanti i pažljivijim čitanjem rasplesa u Ćišićevoj varijanti, budnom oku neće promaći da Ćišićeva varijanta zapravo i ne završava tragično. Djevojka istina pominje vješanje o javoru, ili trovanje, kao u varijanti iz *Biserja*, ali ga preoblikuje u simbolično vješanje o Ali-pašinu vratu, i završava u njegovu dvoru, njemu u krilu. Naravno, sve uz igru i peripetiju.

Postoje klauzalni parovi koji uvezani čine jednu rezultatnu misao. U našoj varijanti (2) tok radnje teče po konceptu: *toplo-hladno*. U Marinom obraćanju Ali-paši nalazimo prvi klauzalni par složene rečenice:

... koliko te fale, ne bih pošla za te (makar me i prosio).

Ne zaboravimo, Mara je i ovdje pokretač akcije, kao u verziji (4). Zatim, pronalazimo novi niz klauza kojim se jedna misao izražava:

...kad bi oženio drugu, ja bih se otrovala, a da me prosiš, ne bih s tobom.

Da trovanje nije istinito, nego je samo u funkciji hipotetički postavljene proporcije kojom se nastoji iskazati veličina ljubavi, dokazuje novi par:

....da oženiš drugu, otrovala bih se medom i šećerom; nazdravila bih.

Ostao je još jedan par.

Konačno, motiv vješanja koji simbolično predstavlja ženidbu:

...i ja bih se jadan o zlu drvu objesio - o tvom bijelom grlu.

Tu je srž razrješenja početničke tragedije koju naša pjesma ironizira. Pošto su to sve uslovljeni iskazi, jedan isključuje drugog; tamo gdje uvrstimo plus, do njega je minus, i obratno.

Raskrivena ironizacija navodi nas na moguće preispitivanje i drugog dijela datog poetskog kazivanja, uz ponuđeni zaključak da se ironija zapravo sadrži i u cijelom njegovom toku. Možda će biti u pravu oni koji će umjesto paradoksa, analizom figurativnog i doslovnog u dijalogu između superiornog Ali-paše i ljepotice Mare, još ponegdje uvidjeti ironiju: *Da me prosiš ne bih pošla za te/Da se oženiš, bih se otrovala* –čitajući to kao nastojanje lijepe Mare da jednu tako važnu ličnost, nadaleko poznatog Ali-pašu, kojeg usto i svi hvale, nastoji zaintrigirati privlačenjem pažnje na samu sebe a činjenicom da prema njemu gaji dovoljno ljubavi, koja bi je, u slučaju njegove ženidbe drugom, odvela u vlastitu smrt. Pritom će ponuđena negacija biti sastavnim dijelom jedne mudre igre - kad žensko *NE* znači *DA*.¹

Vrijednost naše varijante kazivanja o Ali-paši i Mari (2) utoliko je veća imamo li na umu da ona u sebi sadrži i sve vrijednosti prve varijante (1), a utoliko je vrednija koliko je prva varijanta nadograđena. Postupkom ironizacije do izražaja dolazi igra i mudrovanje *suprotstavljenih* strana, a ašikovanje time postaje slađe.

¹ Taj slučaj nalazimo i kod prvog ljubavnog para na Zemlji, s rodonačelnikom čovječanstva, Ademom, i njegovom mezimicom Havvom, kada su trebali da se uzmu. Meleki su upitali: Havva, voliš li ti Adema?
Ne! -odgovorila je Havva. (Halid, 2007)

Splet ironije i metafore - kako je kletva postala molitva

Višebrojne su sevdalinke koje u sebi donose dijalog kojim su glavni akteri dovedeni u žižu zbivanja, pri čemu se nerijetko vjerno prikazuje slika njihovog unutarnjeg stanja, duševnog raspoloženja ili nekih vanjskih faktora i uticaja. Dvođenjem u paradoksalne ili bezizlazne okolnosti, glavni akteri bivaju nositelji sudbonosnog udesa iskazanog u sukobu vanjskog i unutarnjeg, čemu uzrok često nalazimo i u nesrazmjeru između ljubavi i socijalne pripadnosti lirskih subjekata, što je poznat već uvriježen književni motiv. Nemoć pritom rađa čežnju, a bezizlaz pojačava dramatično. To je proces koji traje i ne prestaje. To je onaj osjećaj bezizlaza lažno optužene individue koja zarobljena u raljama sistema biva osujećena i uskraćena za svako djelovanje. Poremećena ravnoteža donosi potrebu za reakcijom. U svemu tome, normalno je da se rodi i kletva. Naročito, djevojačka. Kletvu donosi reakcija na okolnostnu stegu, određene specifične vrste. S kulturološkog stanovišta, to je jedan vid psinke koju itencira nezadovoljstvo određenom pojavom ili stanjem.

Takvu kletvu nalazimo u pjesmi *Majka Fatu kroz tri gore* više:

Majka Fatu kroz tri gore više: / “Jesi l’ kćeri, ub’jelila platno?” / *Fata joj se kroz sedam odziva*: / “Nisam majko ni do vode stigla;/ Dragi mi je vodu zamutio!/ Kun’ ga, majko, i ja ću ga kleti, / Samo stani, ja ću započeti:/ *Tamnica mu moja njedra bila,/ Sindžir-halke - moje b’jele ruke,/ Bukagije - moje belenzuke!*” (Isaković, 1972)

Očigledno, početnička intencija kletve kasnije se pretvara u molitvu, kletva biva ironizirana korištenjem suprotstavljenih termina u metaforičnom iskazu koji je čini. Upravo taj isti postupak nalazimo u našoj varijanti kazivanja o Ali-paši i Mari. Postoji nekoliko sličnih, varijantnih kazivanja koje sadrže takvu kletvu, a donosimo ih u cjelosti.

Sličnu pjesmu u svojoj zbirci navodi Frano Kuhač, a nosi naslov -*Marina kletva*, i glasi: *Majka Maru preko gore zvala / Mara joj se kroz devet odaziva/ Jesi l’ Maro ubielila platno?/ Nisam majko ni do vode došla/ –Ivo mi je vodu pomutio./Ej da bog da tavnice dopao!/ Tavnica mu moje biele grudi!/ Ej da bog da on se objesio!/ O zlu drvu, mojem bielom grlu!Ej da bog da voda ga odniela/ Majko moja k meni ga doniela*“(Kuhač, 1878).

Istu pjesmu bilježi i Vuk Karadžić, a ta varijanta izgleda ovako –*Mari-na kletva*:

Majka Maru kroz tri gore zvala Kroz tri zvala, kroz četiri dala./Mara joj se devet odaziva/ Jesi l, Maro, ubelila platno/ Nisam, majko ni do vode došla/ A kamo li ubelila platno./Jovo mi je vodu zamutio./Kun’ ga majko, i ja ću ga kleti./ Eda Bog da, te se obesio./ O zlu drvu o mom belu grlu./Eda Bog

da, tavnice dopao/ Tavnica mu moja nedra bila/ E da Bog da, sindžira dopao/ Sindžir bile moje bele ruke./ E da Bog da, voda ga odnela/ Moja majko na me ga nanela. (Karadžić, 1841)

Zanimljivo, i Kuhačeva i Vukova verzija sadrže motiv vješanja o bijelom grlu, kojeg u pjesmi *Majka Fatu kroz tri gore više* nema, ali ga nalazimo u našem kazivanju sevdalinke *Ali-paša na Hercegovini* (2). U svim pjesmama nalazimo formu dijaloga, a interferiranje teme i motiva stoji na nivou očiglednosti. Bilo o Mari, bilo o Fati, pjesme su jednog kova, a treba reći da postoji još jedna varijanta istog tog pjeva: ni Mara, ni Fata, nego Zejna.

Vidno je prožimanje jedinstvenog principa po kojem nastaje poetski tekst, koji se varijantno iskazuje u nekoliko svojih formi, s manjim ili većim intervencijama u tekstu.

Pjesma *Vezir Zejna po bostanu šeće* glasi:

Vezir Zejna po bostanu šeće,/po bostanu i po đulistanu./Majka Zejnu na večeru zvala:/"Hajde Zejno s majkom večerati!"/Majci Zejna tiho odgovara:/"Večerajte mene ne čekajte/nije meni do vaše večere/ Već je meni do mojijeh jada./ Sinoć mi je dragi dolazio/ čudan mi je zulum počinio/ po bašči mi sumbul pokidao./ Kun' ga majko i ja ću ga kleti/ ali stani, ja ću započeti/tamnica mu moja njedra bila/sindžir-halke moje bijele ruke,/ lijek od žeđi – moje usne rujne!“(Dizdar, 1953)

Jezik poetskog teksta između doslovnog i figurativnog

Želimo li uvidjeti postupak izgradnje poetskog teksta u njegovom zgušnjutom dijelu, na granici doslovnog i figurativnog, pozabavićemo se međudonosom pojedinih riječi u datim primjerima metafore i ironije.

Razmotrimo pak nekoliko slično koncipiranih poetskih slika:

- (1) *Usne su joj ruža rumena. (Njene usne su poput ruže.)*
- (2) *Tamnica mu moja njedra bila. (Bacite ga u tamnicu, u moja njedra.)*
- (3) *Otrovala se medom i šećerom. (Otrov nek mi bude med!)*
- (4) *Objesio se o zlu drvu, o tvom bijelom grlu. (Njeno grlo drvo mi je za vješanje!)*
- (5) *Oženio se crnom zemljom i zelenom travom. (Crna zemlja nek mi bude žena.)*

S lingvističkog aspekta, možemo primijetiti da već u prvom primjeru korelacija biva uspostavljena između dvaju istovrsnih (imeničkih) leksema (usne i ruža). Pritom se osobine jednog leksema pridružuju drugom. *Usne* postaju *ruža*. Tako nastaje metafora. Međutim metaforizacija u ostalim izrazima

funkcionirše uvezivanjem imenske s glagolskom leksemom, pa ćemo metaforu prepoznati ne u leksičkom, već na sintaksičkom sloju teksta. Semantičke komponente glagolske lekseme dovode se u vezu s imeničkom dopunom u funkciji objekta i u tom spoju dolazi do novog značenja sintagme (rečenice, iskaza). Tako se na sintaksičkom planu ostvaruje figurativni jezik. S leksičkog, poređenje se prenosi na sintaksički (sintagmatski) nivo. Stvarna transpozicija ipak se odvija na leksičkom planu, neminovno u jednom od dijelova glagolske sintagme. Tako se iz semantike glagola *Oženiti* izdvaja komponenta *Spojiti* (*Saživjeti*). *Spojiti se sa ženom* znači svadbu (*Ljubav*), a *Spojiti se sa zemljom* znači *Smrt*. Korijensko značenje lekseme *Ljubav*, *Ljubiti* jeste *Spajanje*. Kome je ljubav crna zemlja, kome zemlja postane žena, s njom će da se spoji. *Oženiti se crnom zemljom*, metafora je. Time glagol *Oženiti* poprima ironijsku notu, odnosno, figurativno značenje. Međutim, ironija biva raskrivena tek u spoju glagola i objekta. U odnosu na prvi primjer (1), u primjeru (5) se uspostavlja korelacija između različitih vrsta leksema, pa one tek u spoju jedan s drugim daju novo značenje. Slično tome, analizom ostalih primjera, termin *Objesiti* znači *Zagrliti*, *Drvo* postaje *Grlo*; *Otrovati* znači *Izliječiti*, a *Otrov* postaje *Šećer*. Ironija se uspostavlja uvođenjem suprotstavljenih pojmova; suprotno značenje organski je dio ironijske podloge, a efektivnost izraza raste kad ironijski sloj otkrijemo u metaforiziranom dijelu iskaza. Kombinacijom figurativnog i doslovnog, spletom ironije i metafore nastaje poetski tekst.

Zaključak

U ovom radu objavili smo još jednu verziju bosanske sevdalinke, pored njenih dosad nekoliko poznatih varijanti. Novu varijantu pjesme *Ali-paša na Hercegovini* bilježimo po kazivanju Hibe Krgo, iz Stoca. Analizom date sevdalinke ukazali smo na prisutnost istovjetnog književnog postupka kojim se gradi jedan dramski tekst. Dijaloška forma odlikuje tu, i mnoge naše sevdalinke. Čak je peripetija, koja je organski dio dramskog diskursa, osnovna karakteristika naše varijante, i ujedno dinstiktivno obilježje u odnosu na reprezentativnu, poznatu varijantu.

Ukazali smo i na ironiju i metaforu koje su glavno obilježje figurativnog jezika u dijelu poetskog iskaza koji je srž književnoumjetničkog teksta, što za posljedicu ima efektivan i slikovit pjesnički jezik, čime se bogati izraz naše pjesme, ali i mnogobrojnih lirskih kazivanja u ostatku naše usmene književnosti. Takav je fenomen djevojačke kletve, prisutan u našoj narodnoj lirici, koji po principu ironizacije metaforom, počinje kao kletva, a završava kao molitva.

Snaga književnog izraza ostvaruje se u dijalogu sa stilom, pa se u razmatranju lingvističkog aspekta stilskih izražajnih formi mogu spoznati repre-

zentativna dinstitivna obilježja nekoliko varijanti naše lirske narodne pjesme *Ali-paša na Hercegovini*.

Literatura

- Isaković, Alija (1972): *Biserje*, Izbor iz muslimanske književnosti, Stvarnost, Zagreb
- Čišić, Husaga (1991): *Mostar u Herceg Bosni*. Preporod, Mostar
- Maglajlić, Munib (1997): *Antologija bošnjačke usmene lirike*. Alef, Sarajevo
- Rizvić, Muhsin (1994): *Panorama bošnjačke književnosti*. Ljiljan, Sarajevo
- Rizvić, Muhsin (1969): *Iznad i ispod teksta*. Ogledi i kritike, Svjetlost, Sarajevo
- Karl-Heinz Pollok (1964): *Studien zur Poetik und Komposition des balkanslawischen lyrischen*, Opera slavica V. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen
- Klikovac, Duška (2004): *Metafore u mišljenju i jeziku*, Biblioteka XX vek, Beograd
- Ćorac, Milorad (1974): *Stilistika srpskohrvatskog književnog jezika*, Naučna knjiga, Beograd
- Pavlović, Milivoj (1969): *Problemi i principi stilistike*. Zavod za izdavanje udžbenika SR Srbije, Beograd
- ‘Amr, Halid (2007): *Adem a.s., otac čovječanstva* (Prevod s arapskog Amir Mehić) Ilum, Bužim
- Peco, Asim (2007): *Jezik književnog teksta, Bibliografija*, Izabrana djela I-VI, Knjiga VI, Bosansko filološko društvo, Sarajevo
- Dizdar, Hamid (1944): *Sevdalinke*. Izbor iz bosansko-hercegovačke narodne lirike, Sarajevo
- Dizdar, Hamid (1953): *Ljubavne narodne pjesme iz Bosne i Hercegovine*, Narodna biblioteka, Sarajevo
- Karadžić, Vuk (1841): *Srpske narodne pjesme, knjiga I*, Vienna
- Kuhač, Franjo (1878): *Južno-slovenske narodne popievke*. Knjiga I., svezka I. Knjigotistarna i litografija c. Albrechta, Zagreb

Jasmin HODŽIĆ

**LITERAL AND FIGURATIVE LANGUAGE IN POETRY
- THE EXAMPLE OF TRADITIONAL BOSNIAN FOLK
POEM: “ALI-PAŠA NA HERCEGOVINI”**

This paper contains a contrastive analysis of different versions of the traditional Bosnian folk poem “Ali-paša na Hercegovini”, with a special emphasis on the newest version, hereby presented to public. In particular, the analysis is aimed at the linguistic aspect of creating the poetic expression, i.e. stylistic aspects of figurative language, using irony and metaphor for illustration.

Key words: „*Ali-paša na Hercegovini*”, *folk literature, figurative language, metaphor, irony*